

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
PAOLO MENGOLZI
prezentate la 25 iulie 2018¹

Cauza C-56/17

Bahtiyar Fathi
împotriva
Predsedatelor na Darzhavna agentsia za bezhantsite

[cerere de decizie preliminară formulată de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria)]

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Frontiere, azil și imigrare – Condiții de acordare a statutului de refugiat – Criterii de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională – Examinarea unei cereri de protecție internațională fără o decizie explicită cu privire la competența statului membru – Noțiunea «religie» – Evaluarea motivelor de persecuție întemeiate pe religie”

1. Cererea de decizie preliminară care face obiectul prezentelor concluzii privește interpretarea articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul (UE) nr. 604/2013² (denumit în continuare „Regulamentul Dublin III”), a articolelor 9 și 10 din Directiva 2011/95/UE³, precum și a articolului 46 alineatul (3) din Directiva 2013/32⁴. Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Bahtiyar Fathi, pe de o parte, și Predsedatelor na Darzhavna agentsia za bezhantsite (Agenția Națională pentru Refugiați, Bulgaria, denumită în continuare „DAB”), pe de altă parte, în legătură cu respingerea de către aceasta din urmă a cererii de protecție internațională formulate de domnul Fathi.

I. Situația de fapt, procedura principală și procedura în fața Curții

2. Domnul Fathi, resortisant iranian de origine kurdă, născut la 20 septembrie 1981 la Marivan în Republica Islamică Iran, a introdus la 1 martie 2016 o cerere de protecție internațională la DAB, motivată de persecuția la care a fost supus de autoritățile iraniene pentru motive religioase. Potrivit propriilor afirmații, între sfârșitul anului 2008 și începutul anului 2009, s-ar fi convertit la creștinism în Iran. Ar fi deținut o antenă parabolică ilegală cu care ar fi recepționat canalul creștin interzis Nejat TV și chiar ar fi participat o dată, prin telefon, la o emisiune de televiziune a acestui canal. În luna septembrie 2009, ar fi fost arestat timp de două zile de serviciile secrete iraniene și interogată cu privire la participarea sa la emisiunea de televiziune în direct. Pe durata detenției sale, ar fi fost obligat să

¹ Limba originală: franceza.

² Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid (JO 2013, L 180, p. 31).

³ Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9).

⁴ Directiva 2013/32/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (JO 2013, L 180, p. 60).

recunoască faptul că se convertise la creștinism. În anul 2006, s-ar fi dus în Anglia. În iunie 2012, ar fi părăsit în mod ilegal Iran pentru Irak, unde ar fi rămas până la sfârșitul anului 2015, locuind acolo în calitate de solicitant de azil. În cursul șederii sale, s-ar fi adresat Înalțului Comisariat al Organizației Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR), dar, întrucât nu avea document de identitate, nu ar fi făcut obiectul niciunei decizii din partea acestui organism. În ceea ce privește convertirea sa la creștinism, reclamantul a afirmat că a fost vorba despre un proces îndelungat, care a rezultat din întâlniri cu creștini în Anglia și din faptul că a urmărit televiziunea creștină, și că a fost botezat între sfârșitul anului 2008 și anul 2009, mai precis în luna mai, într-o biserică-de-casă la Teheran. El a afirmat că a întreținut relații cu alți creștini în Iran, în timpul unor „meetings” la Teheran care reuneau aproximativ zece persoane. El se definește ca un „creștin normal orientat spre protestantism”. După arestarea sa de către autoritățile iraniene, ar fi continuat să întrețină contacte cu creștini. Din lipsă de posibilități financiare, ar fi părăsit Iranul abia în anul 2012. După plecarea sa, serviciile secrete l-ar fi căutat și i-ar fi spus tatălui său că doreau numai să îl interogheze și că nu ar fi nicio problemă dacă ar reveni. În cadrul interviului individual în fața administrației bulgare, domnul Fathi a prezentat o scrisoare a Nejat TV, datată 29 noiembrie 2012⁵.

3. Cererea domnului Fathi a fost respinsă prin decizia directorului DAB din 20 iunie 2016 (denumită în continuare „decizia DAB”). În această decizie, declarațiile domnului Fathi au fost considerate afectate de contradicții semnificative și întreaga sa expunere a fost apreciată neverosimilă. În consecință, documentul care emana de la Najat TV din 29 noiembrie 2012 a fost înlăturat ca fals. Directorul DAB a ținut seama în special de faptul că, de la arestarea sa în 2009 și până la plecarea sa din Iran în 2012, domnul Fathi nu ar fi făcut obiectul niciunui act de persecuție. Decizia DAB concluzionează că nu există condiții care să justifice recunoașterea statutului de refugiat în temeiul articolului 8 din zakon za ubezhishteto i bezhantsite (Legea privind azilul și refugiații, denumită în continuare „ZUB”) sau a statutului umanitar în conformitate cu articolul 9 din ZUB⁶.

4. Domnul Fathi a formulat o acțiune împotriva deciziei DAB în fața instanței de trimitere, care a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Din dispozițiile articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul [Dublin III] coroborat cu considerentul (12) și cu articolul 17 din acest regulament rezultă că un stat membru poate adopta o decizie ca urmare a examinării unei cereri de protecție internațională care i-a fost prezentată, în sensul articolului 2 litera (d) din respectivul regulament, fără să se fi determinat în mod expres responsabilitatea acestui stat membru în temeiul criteriilor stabilite în regulamentul menționat, atunci când nu există în cazul concret indicii pentru o derogare în temeiul articolului 17 din același regulament?
- 2) Din dispozițiile articolului 3 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul [Dublin III] coroborat cu considerentul (54) al Directivei 2013/32 rezultă că, în împrejurările din procedura principală, în ceea ce privește cererea de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din respectivul regulament, atunci când nu se aplică o derogare în temeiul articolului 17 alineatul (1) din același regulament, statul membru trebuie să adopte o decizie prin care se obligă să examineze cererea în temeiul criteriilor stabilite în acest regulament, întemeiată pe faptul că dispozițiile regulamentului menționat se aplică solicitantului?
- 3) Articolul 46 alineatul (3) din Directiva 2013/32 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul judecării unei acțiuni introduse împotriva unei decizii de respingere a cererii de protecție internațională, în temeiul considerentului (54) al directivei, instanța trebuie să aprecieze dacă solicitantului i se

⁵ Scrisoarea care a fost prezentată în fața instanței de trimitere era o declarație care emana de la un angajat al Nejat TV, adresată domnului Fathi, și care indica un „număr al cauzei în fața ONU”. Această scrisoare confirmă că domnul Fathi este creștin și că s-a prezentat ca atare în fața canalului de televiziune și precizează că s-au întreținut contacte cu acesta la diferite momente în cursul anilor, în urma apelurilor sale către consultanții telefonici ai canalului.

⁶ Statutul umanitar în sensul articolului 9 din ZUB corespunde protecției subsidiare prevăzute de Directiva 2011/95.

aplică dispozițiile Regulamentului [Dublin III] atunci când statul membru nu a adoptat o decizie expresă privind responsabilitatea sa pentru examinarea cererii de protecție internațională pe baza criteriilor stabilite în regulament? În temeiul considerentului (54) al Directivei 2013/32, trebuie să se considere că, atunci când nu există indicii pentru aplicarea articolului 17 din Regulamentul [Dublin III], iar cererea de protecție internațională a fost examinată pe baza Directivei 2011/95 de către statul membru căruia i-a fost prezentată, situația juridică a respectivei persoane intră în domeniul de aplicare al regulamentului și atunci când statul membru nu a adoptat o decizie expresă cu privire la responsabilitatea sa în temeiul criteriilor stabilite în regulament?

- 4) Din dispozițiile articolului 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 rezultă că, în împrejurările din procedura principală, se constată existența motivului de persecuție legat de «religie», atunci când solicitantul nu a dat declarații și nu a prezentat documente care au o importanță fundamentală pentru apartenența persoanei în cauză la o anumită religie, cu privire la toate elementele noțiunii de religie în sensul acestei dispoziții?
- 5) Din dispozițiile articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2011/95 rezultă că motivele persecuției legate de religie, în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (b) din această directivă, există atunci când, în împrejurările din procedura principală, solicitantul susține că a fost persecutat din cauza apartenenței sale religioase, fără să dea declarații sau să prezinte dovezi caracteristice pentru apartenența sa la o anumită religie și care ar constitui un motiv pentru ca agentul de persecuție să considere că persoana în cauză aparține acestei religii, precum împrejurări legate de participarea sau neparticiparea la acte religioase sau de exprimarea unor opinii religioase sau referitoare la forme de comportament personal sau comunitar fondate pe o credință religioasă sau impuse de o astfel de credință?
- 6) Din articolul 9 alineatele (1) și (2) din Directiva 2011/95 coroborat cu articolele 18 și 10 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [denumită în continuare «carta»] și din noțiunea «religie» în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (b) din această directivă rezultă că, în împrejurările din procedura principală:
 - a) noțiunea «religie» în sensul dreptului Uniunii nu include acte care, în temeiul dreptului național al statelor membre, sunt considerate infracțiuni? Asemenea acte care, în statul de origine al solicitantului, sunt considerate infracțiuni pot fi acte de persecuție?
 - b) în contextul interzicerii prozelitismului și a actelor contrare religiei, pe care se întemeiază actele cu putere de lege și normele administrative din țara în discuție, pot fi considerate admisibile restricționări stabilite în scopul protecției drepturilor și a libertăților celorlalți, precum și a ordinii publice în statul membru de origine al solicitantului? Aceste interdicții reprezintă ca atare acte de persecuție în sensul dispozițiilor menționate din directivă, atunci când încălcarea lor se sancționează cu pedeapsa cu moartea, chiar dacă legislația nu vizează în mod explicit o anumită religie?
- 7) Din articolul 4 alineatul (2) din Directiva 2011/95 coroborat cu alineatul (5) litera (b) din acesta, cu articolul 10 din [cartă] și cu articolul 46 alineatul (3) din Directiva 2013/32 rezultă că, în împrejurările din procedura principală, în pofida faptului că aprecierea faptelor și a circumstanțelor nu se poate realiza decât pe baza declarațiilor date și a documentelor prezentate de solicitant, este totuși admisibil să se solicite o dovadă privind elementele lipsă incluse în noțiunea «religie» în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (b) din cea dintâi directivă, atunci când:
 - în lipsa acestor date, s-ar considera că cererea de protecție internațională este nefondată în sensul articolului 32 coroborat cu articolul 31 alineatul (8) litera (e) din Directiva 2013/32, iar

- dreptul național prevede că autoritățile competente trebuie să constate toate împrejurările relevante pentru examinarea cererii de protecție internațională și, în cazul contestării deciziei de respingere, să atragă atenția instanței asupra faptului că persoana în cauză nu a oferit și nu a prezentat dovezi?”

5. Guvernele maghiar, polonez și al Regatului Unit, precum și Comisia Europeană au prezentat observații scrise în fața Curții în conformitate cu articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene.

II. Analiză

A. Cu privire la prima și la a doua întrebare preliminară

6. Prin intermediul primelor două întrebări preliminare, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență Curții să stabilească dacă autoritățile unui stat membru pot examina pe fond o cerere de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din Regulamentul Dublin III, fără să fi fost adoptată în prealabil o decizie explicită care să stabilească, în temeiul criteriilor prevăzute de acest regulament, responsabilitatea statului membru menționat pentru efectuarea unei asemenea examinări.

7. Articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III prevede că „[s]tatele membre examinează orice cerere de protecție internațională prezentată de un resortisant al unei țări terțe sau de un apatrid pe teritoriul oricăruia dintre ele [...] Cererea este examinată de un singur stat membru și anume acela pe care criteriile stabilite de capitolul III îl desemnează responsabil”.

8. Articolul 67a alineatul 2 punctele 1, 2 și 3 din ZUB, în versiunea în vigoare la momentul introducerii cererii domnului Fathi, prevede că procedura de determinare a statului membru responsabil pentru examinarea unei cereri de protecție internațională este deschisă: „1. prin decizia autorității la care se desfășoară interviurile, în prezența unor date care stabilesc responsabilitatea pentru examinarea cererii de protecție internațională a unui alt stat membru; 2. la sesizarea Ministerului de Interne și a Agenției de Stat pentru Securitate Națională privind șederea ilegală a străinului pe teritoriul Republicii Bulgaria; 3. la cererea de preluare sau de reprimore a străinului (...)”⁷.

9. Instanța de trimitere precizează că, în cazul domnului Fathi, nu a existat niciunul dintre motivele prevăzute la articolul 67a alineatul 2 din ZUB și că acesta este motivul pentru care nu s-a deschis o procedură de determinare a statului membru responsabil de examinarea cererii și nu s-a adoptat nicio decizie care să stabilească responsabilitatea statului bulgar în sensul articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III.

10. Această instanță ridică problema dacă acest regulament se aplică numai procedurilor de transfer al solicitanților de protecție internațională sau dacă impune statului care se ocupă de examinarea cererii, în toate cazurile, să precizeze printr-o decizie oficială în temeiul căror criterii acesta se consideră responsabil pentru efectuarea unei asemenea examinări.

11. Potrivit instanței menționate, în lipsa unei asemenea decizii, problema dacă o cerere de protecție internațională dată intră sub incidența Regulamentului Dublin III nu ar fi soluționată.

⁷ Instanța de trimitere subliniază că, înainte de intrarea în vigoare a articolului 67a alineatul 2 din ZUB, procedura de determinare a statului membru responsabil pentru examinarea cererii de protecție internațională se deschidea de la momentul introducerii acestei cereri.

12. Observăm de la bun început că, în opinia noastră, această concluzie nu este corectă. Potrivit articolului 1 din Regulamentul Dublin III, acesta „stabilește criteriile și mecanismele de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid”. În conformitate cu articolul 2 litera (b) din acest regulament, o „cerere de protecție internațională” este, în sensul acestuia, „o cerere de protecție internațională, astfel cum este definită la articolul 2 litera (h) din Directiva 2011/95”, și anume, potrivit acestei din urmă dispoziții, „o cerere de protecție prezentată unui stat membru de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid, care poate fi înțeleasă ca urmărind să obțină statutul de refugiat sau statutul conferit prin protecție subsidiară, care nu solicită în mod explicit un alt tip de protecție în afara domeniului de aplicare a prezentei directive și care poate face obiectul unei cereri separate”.

13. Or, instanța de trimitere precizează că trebuie să se considere că cererea domnului Fathi respinsă de DAB urmărea ca acestuia să i se recunoască statutul de refugiat în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 și intrată în vigoare la 22 aprilie 1954 (denumită în continuare „Convenția de la Geneva”) ⁸, sau statutul umanitar în temeiul articolului 9 din ZUB, care corespunde statutului conferit de protecția subsidiară prevăzut de Directiva 2011/95.

14. Prin urmare, această cerere se încadrează în definiția dată la articolul 2 litera (h) din Directiva 2011/95 și, în consecință, în cea cuprinsă la articolul 2 litera (b) din Regulamentul Dublin III. Așadar, cererea menționată, care a fost formulată de un resortisant al unei țări terțe în Bulgaria, ține de obiectul și de domeniul de aplicare al acestui regulament, astfel cum este definit la articolul 1 al acestuia. Problema dacă statul membru care s-a ocupat de examinarea sa pe fond a aplicat sau nu a aplicat criteriile prevăzute de regulamentul menționat pentru a stabili propria responsabilitate pentru efectuarea unei asemenea examinări nu are, în acest scop, nicio relevanță.

15. De asemenea, trebuie înlăturată interpretarea sugerată de instanța de trimitere, potrivit căreia Regulamentul Dublin III nu s-ar aplica decât atunci când este avut în vedere transferul solicitantului către un alt stat membru. Astfel, atât din obiectul său, cât și din dispozițiile sale reiese că regulamentul menționat se poate aplica de îndată ce s-a introdus o cerere de protecție internațională într-unul dintre statele membre, independent de problema dacă, în stadiul formulării unei asemenea cereri, reiese deja că mai mult de un stat membru ar putea fi considerat responsabil pentru examinarea sa ⁹.

16. În aceste condiții, trebuie amintit că Regulamentul Dublin III are ca obiectiv, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, să instituie o metodă clară și operațională, întemeiată pe criterii obiective și echitabile, atât pentru statele membre, cât și pentru persoanele în cauză, care să permită o determinare rapidă a statului membru responsabil pentru a garanta un acces efectiv la procedurile de acordare a unei protecții internaționale și să nu compromită obiectivul prelucrării rapide a cererilor de protecție internațională, garantând totodată, conform considerentului (19) al regulamentului

⁸ Convenția de la Geneva a fost completată prin Protocolul privind statutul refugiaților, adoptat la 31 ianuarie 1967 și intrat în vigoare la 4 octombrie 1967.

⁹ A se vedea în acest sens articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, potrivit căruia, *de îndată* ce o cerere de protecție internațională este prezentată, în sensul articolului 20 alineatul (2) din acest regulament, solicitantul este informat în ceea ce privește aplicarea acestuia [a se vedea de asemenea considerentul (18) al Regulamentului Dublin III]. Anexa X la Regulamentul (CE) nr. 1560/2003 al Comisiei din 2 septembrie 2003 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 343/2003 al Consiliului de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe (JO 2003, L 222, p. 3, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 140), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 118/2014 al Comisiei din 30 ianuarie 2014 (JO 2014, L 39, p. 1) (denumit în continuare „Regulamentul nr. 1560”), prevede că, într-o primă etapă, solicitanții nu sunt informați decât în ceea ce privește aplicarea Regulamentului Dublin III și, numai într-o a doua etapă – doar în cazul în care autoritățile statului membru în cauză au motive să considere că o altă țară ar putea fi responsabilă de examinarea cererii –, ei primesc informații detaliate cu privire la criteriile de determinare a statului membru responsabil și cu privire la procedurile de transfer prevăzute de Regulamentul Dublin III. În același sens cu articolul 4 alineatul (1) sus-menționat, a se vedea articolul 20 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, potrivit căruia procesul de determinare a statului membru responsabil începe *imediat* ce cererea de protecție internațională este prezentată pentru prima oară într-un stat membru.

menționat, o cale de atac efectivă instituită de regulamentul menționat împotriva deciziilor de transfer¹⁰. Sistemul instituit prin Regulamentul Dublin III se întemeiază pe principiul, prevăzut la articolul 3 alineatul (1) din acesta, potrivit căruia un singur stat membru este competent să examineze nevoile de protecție internațională ale unui solicitant, în pofida faptului că acesta a introdus o cerere în mai multe state membre, scopul acestei norme fiind de a promova eficiența sistemului, descurajând în același timp „forum shopping”-ul din partea solicitanților de protecție internațională și deplasările lor secundare în interiorul Uniunii.

17. Capitolul VI din Regulamentul Dublin III prevede proceduri de preluare și reprimire pentru cazul în care statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil apreciază că un alt stat membru este competent să examineze cererea de protecție internațională, în temeiul criteriilor stabilite de regulamentul menționat. În cazul în care aceste proceduri sunt activate și după ce statul membru solicitat a acceptat implicit sau explicit preluarea sau reprimirea solicitantului¹¹, acestuia i se notifică o decizie de transfer către statul membru respectiv, pe care o va putea ataca potrivit articolului 27 din Regulamentul Dublin III.

18. Dimpotrivă, acest regulament nu prevede nicio procedură specială pentru cazul în care statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil ajunge la concluzia că el însuși este competent, în temeiul criteriilor stabilite de regulamentul menționat, să examineze cererea de protecție internațională. Deși din dreptul la informare recunoscut solicitantului de articolul 4 din Regulamentul Dublin III rezultă că acestuia trebuie să i se comunice, în toate cazurile, statul membru care va examina cererea sa, de îndată ce acest stat a fost determinat, precum și motivele care au condus la o asemenea desemnare¹², acest regulament nu impune, în schimb, statului membru care procedează la o astfel de determinare să adopte și să notifice solicitantului o decizie oficială în cazul în care criteriile Regulamentului Dublin III îl arată ca fiind statul membru responsabil.

19. În aceste condiții, trebuie subliniat că doar în temeiul criteriilor obligatorii și ierarhizate stabilite la articolele 8-15 din Regulamentul Dublin III sau al criteriului privind persoanele aflate în îngrijire prevăzut la articolul 16 din acest regulament sau de asemenea prin activarea clauzei discreționare prevăzute la articolul 17 din regulamentul menționat¹³ un stat membru poate stabili propria competență pentru a examina o cerere de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din același regulament, cu care a fost sesizat. Prin urmare, examinarea pe fond a unei asemenea cereri implică întotdeauna o *luare de poziție prealabilă* a statului membru care efectuează o asemenea examinare în ceea ce privește motivele preluării de către acesta a solicitantului.

20. Instanța de trimitere explică lipsa luării de poziție oficiale a autorităților bulgare în ceea ce privește responsabilitatea Republicii Bulgaria pentru examinarea cererii domnului Fathi prin conținutul articolului 67a din ZUB, care nu impune deschiderea unei proceduri de determinare a statului membru responsabil decât atunci când există elemente care sugerează că un alt stat membru ar putea fi considerat responsabil în temeiul Regulamentului Dublin III. Prin urmare, din ordonanța de trimitere nu reiese nicidecum că autoritățile bulgare nu și-au stabilit competența în temeiul criteriilor prevăzute

10 A se vedea în acest sens Hotărârea din 31 mai 2018, Hassan (C-647/16, EU:C:2018:368, punctul 56), Hotărârea din 7 iunie 2016, Ghezelbash (C-63/15, EU:C:2016:409, punctul 42), și Hotărârea din 25 octombrie 2017, Shiri (C-201/16, EU:C:2017:805, punctele 31 și 37, precum și jurisprudența citată).

11 A se vedea Hotărârea din 31 mai 2018, Hassan (C-647/16, EU:C:2018:368, dispozitiv).

12 Potrivit articolului 4 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, dreptul la informare al solicitantului vizează, în termeni generali, „aplicarea” acestui regulament. Literalele (a)-(f) ale alineatului menționat nu conțin decât o listă *neexhaustivă* a elementelor care trebuie comunicate solicitantului, după cum atestă utilizarea cuvântului „în special”. Astfel cum este enunțat, acest drept se extinde prin urmare și la rezultatele concrete ale aplicării criteriilor prevăzute de Regulamentul Dublin III *chiar și în cazul în care nu este avută în vedere nicio procedură de transfer al solicitantului*.

13 A se vedea punctele 23-30 de mai jos.

de Regulamentul Dublin III, după excluderea responsabilității unui alt stat membru din lipsă de elemente care să militeze în acest sens¹⁴. Din ordonanța de trimitere nu reiese nici că domnul Fathi nu a fost informat despre faptul că cererea sa de protecție internațională va fi soluționată de autoritățile bulgare și, cu atât mai puțin, că a formulat vreo obiecție la o asemenea competență.

21. Pe de altă parte, deși subliniază că nu sunt cunoscute motivele pe baza cărora Republica Bulgaria a fost considerată statul membru responsabil, instanța de trimitere exclude să fi fost aplicată clauza discreționară prevăzută la articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III. În consecință, nu solicită Curții să se pronunțe cu privire la interpretarea acestui articol.

22. În aceste împrejurări și fără să fie necesară extinderea analizei noastre, apreciem că, pe baza considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare preliminară adresată de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria), considerate împreună, în sensul că un stat membru care examinează pe fond o cerere de protecție internațională cu care este sesizat nu este obligat să adopte în prealabil o decizie oficială prin care își recunoaște responsabilitatea, în temeiul Regulamentului Dublin III, pentru efectuarea unei astfel de examinări. Acest stat membru trebuie însă, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din acest regulament, să informeze solicitantul, în conformitate cu modalitățile prevăzute la alineatul (2) al acestui articol, cu privire la faptul că cererea sa va fi examinată de autoritățile competente ale statului membru menționat, precum și la motivele care l-au determinat să rețină responsabilitatea sa în temeiul acestui regulament.

23. În ceea ce privește articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, cu privire la care părțile interesate care au prezentat observații scrise în fața Curții au luat poziție în pofida faptului că interpretarea acestuia nu a fost solicitată de instanța de trimitere, ne limităm la câteva reflecții care urmează, pentru cazul în care Curtea hotărăște totuși să se pronunțe în această privință.

24. Articolul menționat, intitulat „[c]lauze discreționare”, prevede la alineatul (1) primul paragraf că, „[p]rin derogare de la articolul 3 alineatul (1), fiecare stat membru poate decide să examineze o cerere de protecție internațională care îi este prezentată de un resortisant al unei țări terțe sau de un apatrid, chiar dacă această examinare nu este responsabilitatea sa în temeiul criteriilor stabilite în prezentul regulament”. Al doilea paragraf al aceluiași alineat precizează că „[s]tatul membru care a decis să examineze o cerere de protecție internațională în temeiul prezentului alineat devine statul membru responsabil și își asumă obligațiile asociate acestei responsabilități. După caz, acesta informează, prin utilizarea rețelei electronice de comunicații «DubliNet», instituită în temeiul articolului 18 din Regulamentul [nr. 1560/2003], statul membru anterior responsabil, statul membru care desfășoară o procedură pentru determinarea statului membru responsabil sau statul membru căruia i-a fost solicitat să preia sau să reprimească solicitantul”. Al treilea paragraf, la rândul său, prevede că „[s]tatul membru care devine responsabil în temeiul prezentului alineat indică acest lucru, de îndată, în Eurodac, în conformitate cu Regulamentul (UE) nr. 603/2013¹⁵ prin adăugarea datei de adoptare a deciziei de examinare a cererii”.

¹⁴ În această privință, arătăm că, potrivit articolului 67a din ZUB, decizia de a deschide procedura de determinare a statului membru responsabil este luată de autoritatea care efectuează interviurile individuale și deci, în principiu, după ascultarea solicitantului.

¹⁵ Regulamentul (UE) nr. 603/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 privind instituirea sistemului „Eurodac” pentru compararea amprentelor digitale în scopul aplicării eficiente a Regulamentului (UE) nr. 604/2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid și privind cererile autorităților de aplicare a legii din statele membre și a Europol de comparare a datelor Eurodac în scopul asigurării respectării aplicării legii și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1077/2011 de instituire a Agenției europene pentru gestionarea operațională a sistemelor informatice la scară largă, în spațiul de libertate, securitate și justiție (JO 2013, L 180, p. 1).

25. Articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III reproduce clauza de suveranitate care era deja cuprinsă la articolul 3 alineatul (2) din Regulamentul nr. 343/2003 (denumit în continuare „Regulamentul Dublin II”)¹⁶ și al cărei temei constă în recunoașterea faptului că acordarea protecției internaționale este o prerogativă a statului. Precum clauza umanitară, prevăzută la articolul 15 din Regulamentul Dublin II, care figurează în prezent la articolul 17 alineatul (2) din Regulamentul Dublin III, clauza de suveranitate introduce, în sistemul instituit prin acest regulament, un important element de flexibilitate, acordând fiecărui stat membru sesizat cu o cerere de protecție internațională posibilitatea de a deroga de la principiul potrivit căruia statul membru identificat în temeiul criteriilor obiective prevăzute de regulamentul menționat este cel responsabil pentru examinarea acestei cereri.

26. Deși exercitarea unei asemenea posibilități de examinare nu este supusă niciunei condiții speciale¹⁷ și, în consecință, clauza de suveranitate poate fi activată, în principiu, în funcție de considerații de orice natură¹⁸, utilizarea sa a fost preconizată în esență pentru motive de natură umanitară și ca protecție împotriva disfuncționalităților sistemului Dublin care pot conduce la încălcări ale drepturilor fundamentale ale solicitanților de protecție internațională. Din această perspectivă, Curtea a admis, în special în urma Hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului din 21 ianuarie 2011, M.S.S. împotriva Belgiei și a Greciei¹⁹, că, în pofida naturii sale discreționare și a largii puteri de apreciere pe care o conferă statelor membre²⁰, clauza de suveranitate poate implica pentru statele membre, în anumite circumstanțe, în special pentru a nu agrava o situație de încălcare a drepturilor fundamentale ale solicitantului, nu o simplă posibilitate de preluare a acestuia, ci o adevărată obligație²¹.

27. De asemenea, Curtea a precizat că, în ceea ce privește articolul 3 alineatul (2) din Regulamentul Dublin II, acesta recunoaște statelor membre o putere de apreciere care face parte integrantă din sistemul european comun de azil prevăzut de Tratatul FUE și elaborat de legiuitorul Uniunii și că această putere trebuie exercitată de statele membre cu respectarea celorlalte dispoziții din regulamentul menționat și a dispozițiilor cartei²². În consecință, cu toate că – spre deosebire de ceea ce Comisia prevăzuse în propunerea sa de reformare a Regulamentului Dublin II (denumită în

16 Regulamentul (CE) nr. 343/2003 al Consiliului din 18 februarie 2003 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul din statele membre de către un resortisant al unei țări terțe (JO 2003, L 50, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 56).

17 A se vedea, în ceea ce privește articolul 3 alineatul (2) din Regulamentul Dublin II, Hotărârea din 30 mai 2013, Halaf (C-528/11, EU:C:2013:342, punctul 36).

18 A se vedea în acest sens propunerea Comisiei care a condus la adoptarea Regulamentului Dublin II, COM(2001) 447 final (denumită în continuare „Propunerea de regulament Dublin II”), pagina 11, în care se precizează că această posibilitate a fost introdusă pentru a permite fiecărui stat membru să decidă în mod suveran, „în funcție de considerații politice, umanitare sau de natură practică”; a se vedea de asemenea Hotărârea din 30 mai 2013, Halaf (C-528/11, EU:C:2013:342, punctul 37). Arătăm că, în Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid din 4 mai 2016 [COM(2016) 270 final, denumită în continuare „Propunerea de regulament Dublin IV”], Comisia are în vedere o limitare a clauzei discreționare, pentru a se asigura că este utilizată numai „din motive umanitare legate de familia extinsă” (p. 17 și 18 și articolul 19 din propunere). „Raportul Wikström”, adoptat de Parlamentul European ca un cadru pentru negocierile interinstituționale viitoare cu privire la Propunerea de regulament Dublin IV (Raport referitor la propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid din 6 noiembrie 2017, A8-0345/2017), propune, în schimb, menținerea aceluiași domeniu de aplicare al clauzei discreționare ca cel prevăzut în prezent la articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III și introducerea posibilității pentru solicitant de a cere aplicarea acestei clauze printr-o cerere scrisă motivată [a se vedea articolul 19 alineatul (1) din Propunerea Dublin IV, astfel cum a fost modificată, p. 45 și 73 din raport].

19 Hotărârea din 21 ianuarie 2011 (CE:ECHR:2011:0121JUD003069609).

20 A se vedea Hotărârea din 30 mai 2013, Halaf (C-528/11, EU:C:2013:342, punctul 38).

21 A se vedea Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții (C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctul 98), care, deși se aliniază, în ceea ce privește rezultatul, la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 21 ianuarie 2011, M.S.S. împotriva Belgiei și a Greciei (citată la punctul 88 din Hotărârea N. S. și alții), urmează un parcurs logic în parte diferit, în scopul salvagădării operativității sistemului Dublin. A se vedea, în sensul unei absențe a obligației de a aplica articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III într-o situație în care starea de sănătate a solicitantului de azil nu permite transferul său pe termen scurt către statul membru competent, Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctul 88).

22 A se vedea Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții (C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, în special punctele 64-69). A se vedea de asemenea, în ceea ce privește articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctul 54), în care Curtea a precizat că problema aplicării de către un stat membru a clauzei discreționare prevăzute la această dispoziție nu intră numai sub incidența dreptului național și a interpretării date de instanța constituțională a statului membru respectiv, ci constituie o problemă de interpretare a dreptului Uniunii, în sensul articolului 267 TFUE.

continuare „Propunerea de regulament Dublin III”) ²³ – consimțământul solicitantului nu este necesar pentru activarea clauzei de suveranitate ²⁴, în orice caz, această clauză nu poate fi aplicată cu încălcarea drepturilor fundamentale ale acestuia din urmă ²⁵. În consecință, nu împărtășim opinia exprimată de guvernul maghiar în observațiile sale scrise, potrivit căreia exercitarea posibilității de examinare recunoscute la articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III ține de libera apreciere a statelor membre și s-ar sustrage oricărui control exercitat de instanță.

28. În aceste condiții, arătăm că modul de redactare a articolului 17 alineatul (1) primul paragraf din Regulamentul Dublin III, care, în rest, reproduce aproape cuvânt cu cuvânt ²⁶ pe cel al articolului 3 alineatul (2) prima teză din Regulamentul Dublin II, se diferențiază de acesta din urmă, în măsura în care utilizează expresia „poate decide să examineze” în loc de „poate examina”. Această evoluție în formularea clauzei de suveranitate este reprodusă la începutul celui de al doilea paragraf al articolului 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, care prevede că „[s]tatul membru care *a decis să examineze* o cerere de protecție internațională în temeiul prezentului alineat devine statul membru responsabil” ²⁷. În plus, al treilea paragraf al articolului 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, care nu are corespondent în articolul 3 alineatul (2) din Regulamentul Dublin II, prevede că statul membru care procedează la examinarea cererii de protecție internațională este obligat să indice în sistemul Eurodac, în conformitate cu Regulamentul nr. 603/2013, *data* adoptării *deciziei* de examinare a cererii.

29. Or, aceste modificări reflectă în mod clar, în opinia noastră, intenția legiuitorului de a formaliza procedura de recurgere la clauza de suveranitate și de a clarifica modalitățile de activare a acesteia, astfel cum reiese de altfel din Propunerea de regulament Dublin III ²⁸, ceea ce se explică de asemenea prin cerința de a evita ca exercitarea posibilității de examinare de către un stat membru să cuprindă o pluralitate de proceduri de examinare și să ajungă să constituie un factor de ineficiență a sistemului.

30. Prin urmare, înclinăm să considerăm, pe baza considerațiilor care precedă, că recurgerea la clauza de suveranitate cuprinsă la articolul 17 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III necesită adoptarea unei decizii oficiale în acest sens din partea statului membru care intenționează să se prevaleze de aceasta.

31. În orice caz, în conformitate cu concluzia la care am ajuns la punctul 22 de mai sus, suntem de părere că, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III, solicitantul are dreptul de a fi informat cu privire la examinarea cererii sale de protecție internațională în temeiul articolului 17 alineatul (1) din acest regulament, de îndată ce s-a determinat în acest sens statul membru care intenționează să o efectueze.

23 COM(2008) 820 final din 3 decembrie 2008.

24 A se vedea Propunerea de regulament Dublin III, punctul 4, p. 9: consimțământul solicitantului era prevăzut „pentru a se asigura că clauza de suveranitate nu este aplicată împotriva intereselor solicitantului”. Consimțământul solicitantului era prevăzut de asemenea la articolul 3 alineatul (4) din Convenția de determinare a statului responsabil cu examinarea unei cereri de azil prezentate în unul dintre statele membre ale Comunității Europene – Convenția de la Dublin (JO 1997, C 254, p. 1). Eliminarea condiției consimțământului persoanei interesate se întemeiază pe ideea, oarecum simplistă, potrivit căreia acordul acesteia din urmă poate fi prezumat, dat fiind că a depus o cerere de protecție internațională în țara care exercită clauza discreționară.

25 Metoda de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil se întemeiază pe criterii obiective și *echitabile* atât pentru statele membre, cât și pentru persoanele în cauză [a se vedea în special considerentul (5) al Regulamentului Dublin III]. În consecință, nu poate fi exclus ca derogarea de la aplicarea acestor criterii prin recurgerea la clauza discreționară să poată fi făcută, în cele din urmă, în detrimentul solicitantului, de exemplu cu încălcarea dreptului său la unitatea familiei.

26 Diferențele de formulare corespund unor modificări care au fost inserate în întreg Regulamentul Dublin III („cerere de protecție internațională” în loc de „cerere de azil” și extinderea categoriei de persoane care pot introduce o astfel de cerere la apatrizi).

27 Sublinierea noastră. A doua teză a articolului 3 alineatul (2) din Regulamentul Dublin II prevedea că „[i]n acest caz, acel stat membru devine statul membru responsabil în sensul prezentului regulament”.

28 A se vedea Propunerea de regulament Dublin III, punctul 4, p. 9, în care Comisia arată că „de asemenea, sunt clarificate mai multe aspecte ale procedurii de aplicare a clauzelor discreționare”.

B. Cu privire la a treia întrebare preliminară

32. Prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare, al cărei conținut se dovedește dificil de delimitat, instanța de trimitere pare să solicite în esență Curții să stabilească dacă, în temeiul articolului 46 alineatul (3) din Directiva 2013/32, revine instanței investite cu o acțiune introdusă de un solicitant de protecție internațională împotriva deciziei de respingere a cererii sale sarcina de a verifica din oficiu dacă dispozițiile Regulamentului Dublin III se aplică solicitantului menționat, în situația în care statul membru care a examinat cererea nu a adoptat o decizie expresă cu privire la responsabilitatea sa pentru a se pronunța asupra cererii menționate, în conformitate cu criteriile din regulamentul menționat și atunci când rezultă că acest stat membru nu a aplicat clauza discreționară prevăzută la articolul 17 alineatul (1) din regulamentul menționat.

33. Instanța de trimitere pornește de la premisa că, în cazul în care nu a fost adoptată nicio decizie expresă de statul membru care a examinat o cerere de protecție internațională cu privire la aplicarea criteriilor de responsabilitate din Regulamentul Dublin III, problema dacă această cerere intră în domeniul de aplicare al regulamentul menționat nu ar fi soluționată. Instanța de trimitere ridică problema dacă este obligată să examineze din oficiu această problemă, dat fiind că, potrivit considerentului (54) al Directivei 2013/32, aceasta se poate aplica solicitanților cărora li se aplică Regulamentul Dublin III „în plus și fără a aduce atingere dispozițiilor respectivului regulament”.

34. Or, astfel cum am arătat la punctul 12 din prezentele concluzii, o asemenea premisă este eronată, problema dacă statul membru care s-a ocupat de examinarea pe fond a unei cereri de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din Regulamentul Dublin III, cu care a fost sesizat, a aplicat sau nu a aplicat criteriile prevăzute de regulamentul menționat pentru a stabili propria responsabilitate pentru efectuarea unei asemenea examinări nu are nicio relevanță în ceea ce privește problema dacă o asemenea cerere intră în domeniul de aplicare al Regulamentului Dublin III. În speță, după cum am subliniat și la punctele 13 și 14 din prezentele concluzii, cererea domnului Fathi intră în domeniul de aplicare al regulamentul menționat, chiar și în absența unei decizii exprese a autorităților bulgare cu privire la responsabilitatea lor, în temeiul Regulamentului Dublin III, pentru examinarea acestei cereri.

35. Pe baza considerațiilor de mai sus, propunem să se răspundă la a treia întrebare preliminară în sensul că, într-o situație precum cea din litigiul principal, în care statul membru care a examinat o cerere de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din Regulamentul Dublin III, cu care a fost sesizat, nu a adoptat o decizie explicită privind responsabilitatea sa, în temeiul acestui regulament, pentru a se pronunța asupra cererii menționate și din care rezultă că acest stat membru nu a aplicat clauza discreționară prevăzută la articolul 17 alineatul (1) din același regulament, nu revine instanței naționale sesizate cu o acțiune împotriva deciziei de respingere a cererii menționate sarcina de a verifica din oficiu dacă regulamentul menționat se aplică solicitantului.

36. Spre deosebire de guvernul maghiar și de Comisie, nu considerăm că cea de a treia întrebare preliminară poate fi interpretată în sensul că instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă îi revine sarcina de a aprecia din oficiu problema dacă responsabilitatea autorităților care au examinat cererea de protecție internațională a fost corect stabilită pe baza criteriilor și a normelor prevăzute de Regulamentul Dublin III.

37. În cazul în care, totuși, Curtea ar interpreta-o în acest sens, ne limităm să arătăm că legiuitorul Uniunii a intenționat să păstreze distincte procedura de determinare a statului membru responsabil în sensul Regulamentului Dublin III și cea a examinării pe fond a cererii de protecție internațională. Astfel, pe de o parte, potrivit articolului 2 litera (d) din Regulamentul Dublin III, în sensul acestui regulament, „examinarea unei cereri de protecție internațională” înseamnă „orice măsură de examinare, decizie sau hotărâre pronunțată cu privire la o cerere de protecție internațională de către autoritățile competente în conformitate cu Directiva [2013/32] și cu Directiva [2011/95], *cu excepția procedurilor de determinare a statului membru responsabil în conformitate cu regulamentul*

[menționat]²⁹, pe de altă parte, în conformitate cu considerentul (53) al Directivei 2013/32, aceasta nu se aplică procedurilor dintre statele membre reglementate de Regulamentul Dublin III.

38. În consecință, nu revine instanței naționale sesizate cu o acțiune împotriva unei decizii adoptate la finalul procedurii de examinare a cererii de protecție internațională, astfel cum este definită la articolul 2 litera (d) din Regulamentul Dublin III, sarcina de a examina din oficiu dacă procedura de determinare a statului membru responsabil în temeiul acestui regulament s-a desfășurat în mod corect și dacă statul membru care a examinat cererea respectivă este cel care, în temeiul normelor și al criteriilor prevăzute de regulamentul menționat, trebuia să fie desemnat responsabil.

C. Cu privire la a patra, la a cincea și la a șaptea întrebare preliminară

39. Prin intermediul celei de a patra și al celei de a cincea întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă există un motiv de persecuție întemeiată pe religie atunci când declarațiile solicitantului și documentele prezentate de acesta nu se referă la toate elementele noțiunii „religie”, astfel cum este definită la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95, și în special atunci când asemenea declarații și asemenea documente nu se referă la aspectele caracteristice ale apartenenței la o religie, care pot permite presupușilor agenți de persecuție să presupună că solicitantul aparține acestei religii. Prin intermediul celei de a șaptea întrebări preliminare, instanța de trimitere urmărește să afle dacă, într-o astfel de situație, se poate cere solicitantului să susțină cu probe elementele lipsă, constitutive ale noțiunii „religie” în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95, atunci când, fără aceste informații, cererea sa trebuie respinsă ca nefondată.

40. În conformitate cu articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95, „[a]tunci când evaluează motivele persecuției, statele membre țin seama de următoarele elemente: [...]; (b) noțiunea de religie include, în special, faptul de a avea convingeri teiste, nonteiste sau ateiste, participarea la ceremonii de cult private sau publice, singur sau în comunitate, sau neparticiparea la acestea, alte acte religioase sau exprimări de opinii religioase și forme de comportament personal sau comunitar fondate pe credințe religioase sau impuse de astfel de credințe [...]”.

41. Această dispoziție dă o definiție largă noțiunii „religie”, prin integrarea ansamblului acestor componente, indiferent dacă sunt publice sau private, colective sau individuale³⁰. Această noțiune, în mare parte inspirată din standardele elaborate în contextul dreptului internațional al drepturilor omului³¹ și reluate de UNHCR³², nu este limitată la religiile tradiționale, la cele care conțin elemente instituționale sau la practici analoge celor ale religiilor tradiționale, ci include orice credință sau convingere religioasă, chiar minoritară³³, precum și refuzul de a urma o anumită religie sau de a avea credințe religioase. Aceasta acoperă atât faptul în sine de a avea convingeri religioase, chiar în lipsa oricărei manifestări exterioare a acestora, cât și exprimarea publică a acestor convingeri, respectarea practicilor religioase sau, mai mult, educația religioasă. Religia este considerată „credință”, „identitate” sau „mod de viață”³⁴. Aceste trei aspecte ale definiției implică un raport al persoanei cu religia foarte diferit. Astfel, primul presupune aderarea voluntară la o serie de precepte, în timp ce religia ca identitate, care se află la baza unui mare număr de cazuri de persecuții în lume, se întemeiază mai degrabă pe existența unor legături de familie, culturale, de etnie sau de naționalitate, care definesc mai

²⁹ Sublinierea noastră.

³⁰ A se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 63), în ceea ce privește articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2004/83, care avea același conținut ca dispoziția corespunzătoare din Directiva 2011/95.

³¹ A se vedea în special UN Human Rights Committee (HRC), *CCPR General Comment N° 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion)*, 30 July 1993, accesibil pe <http://www.refworld.org/docid/453883fb22.html>, privind articolul 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului.

³² A se vedea *Principes directeurs sur la protection internationale n° 6: Demandes d'asile fondées sur la religion au sens de l'article 1A(2) de la Convention de 1951 Convention et/ou du Protocole de 1967 relatifs au statut des réfugiés*, din 28 aprilie 2004 (denumite în continuare „Principiile directoare cu privire la cererile de azil întemeiate pe religie”).

³³ *Ibidem*, punctele 1 și 2.

³⁴ A se vedea UNHCR, Principiile directoare cu privire la cererile de azil întemeiate pe religie, punctul 5 și următoarele.

mult apartenența decât aderarea unei persoane la o anumită comunitate. În sfârșit, ca mod de viață, religia poate nu numai să ocupe sfera spirituală a unei persoane, ci și să afecteze aspecte diferite ale existenței sale, impunându-i norme de comportament foarte variate (rugăciuni, rituri, ceremonii, coduri vestimentare sau alimentare, educație religioasă, prozelitism etc.), care pot intra în conflict, în mod mai mult sau mai puțin deschis, cu legile unui stat anume³⁵.

42. Rezultă din întinderea noțiunii „religie”, definită la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 – care indică efortul legiuitorului Uniunii de a acoperi, pe cât posibil, diferitele aspecte ale acestei noțiuni – că nu se poate cere unui solicitant de protecție internațională care invocă un risc de persecuție pentru motive legate de religie ca, pentru a-și susține afirmațiile referitoare la convingerile sale religioase, să furnizeze indicații cu privire la toate elementele noțiunii menționate. În special, întrucât această noțiune include de asemenea faptul în sine de a avea convingeri religioase, nu se poate cere ca un asemenea solicitant să facă dovada îndeplinirii, în sfera publică, a unor acte legate de convingerile respective sau impuse de acestea sau abținerea de la îndeplinirea unor acte incompatibile cu aceste convingeri și, cu atât mai puțin, să demonstreze, cu mijloace de probă scrise, realitatea afirmațiilor sale în această privință.

43. O asemenea concluzie este confirmată indirect de principiul enunțat de Curte în Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 65), potrivit căruia existența unei persecuții pentru motive religioase nu se stabilește în funcție de elementul libertății de religie căruia îi este adusă atingere, ci în funcție de natura represiei exercitate³⁶. Așadar, gravitatea măsurilor și a sancțiunilor adoptate sau care pot fi adoptate față de persoana interesată este cea care determină dacă există o persecuție³⁷. Or, astfel de măsuri și sancțiuni, care ating gravitatea necesară pentru ca o persecuție sau riscul de persecuție să poată fi stabilit, pot fi luate sau ar putea fi luate chiar în lipsa unor manifestări exterioare, din partea persoanei interesate, a credințelor sale religioase, de exemplu pentru simplul motiv al convertirii acesteia, al refuzului său de a urma o religie oficială din țara sa de origine sau al apartenenței sale la o anumită comunitate religioasă³⁸.

44. Pe de altă parte, din articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2011/95 – potrivit căruia, atunci când se evaluează dacă un solicitant este îndreptățit să se teamă că va fi persecutat, este indiferent dacă posedă efectiv caracteristica legată de motivul de persecuție invocat, atât timp cât o astfel de caracteristică îi este atribuită de agentul de persecuție – rezultă că, pentru a se pronunța cu privire la o cerere de protecție internațională întemeiată pe o temere de persecuție pe motive de religie, nu este întotdeauna necesar să se evalueze credibilitatea credințelor religioase ale solicitantului în cadrul aprecierii faptelor și a circumstanțelor prevăzută la articolul 4 din directiva menționată³⁹.

45. Trebuie amintit că, potrivit acestui articol, examinarea unei cereri de protecție internațională trebuie să includă o evaluare individuală a acesteia, care să ia în considerare, printre altele, toate faptele pertinente privind țara de origine a persoanei interesate în momentul luării unei decizii privind cererea, informațiile și documentele relevante prezentate de aceasta, precum și statutul individual și

35 Pentru o vedere generală asupra mizelor examinării cererilor de protecție internațională întemeiate pe temerea de persecuție pentru motive religioase, a se vedea T.-J. Gunn, *The Complexity of Religion in Determining Refugee Status*, accesibil la adresa <http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3e5f2f76/complexity-religion-determining-refugee-status-t-jeremy-gunn.html>

36 A se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 65). În același sens, a se vedea Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauzele conexe Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:224, punctul 52).

37 A se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 66).

38 Deși simpla apartenență la o comunitate religioasă anume nu este în mod normal suficientă să dovedească temeinicia unei cereri de recunoaștere a statutului de refugiat, pot exista totuși circumstanțe particulare în care această simplă apartenență va fi o justificare suficientă, în special atunci când situația din țara de origine este de așa natură încât există un climat de nesiguranță pentru membrii acestei comunități. A se vedea UNHCR, *Guide des procédures et critères à appliquer pour déterminer le statut de réfugié au regard de la Convention de 1951 et du Protocole de 1967 relatifs au statut des réfugiés*, ianuarie 1992, punctul 73; *Guidelines on International Protection: Religion-based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees* din 28 aprilie 2004, punctul 14.

39 A se vedea prin analogie Hotărârea din 25 ianuarie 2018, F (C-473/16, EU:C:2018:36, punctele 31 și 32). A se vedea de asemenea UNHCR, *Guidelines on Religion-based Refugee Claims*, punctul 9.

situația personală a acesteia din urmă⁴⁰. Această evaluare se desfășoară în două etape distincte. Prima etapă privește stabilirea împrejurărilor de fapt susceptibile să constituie elemente de probă în susținerea cererii, în timp ce etapa a doua se referă la aprecierea juridică a acestor elemente, care constă în a decide dacă, având în vedere faptele care caracterizează o speță, sunt îndeplinite condițiile de fond prevăzute la articolele 9 și 10 sau 15 din Directiva 2011/95 pentru acordarea unei protecții internaționale. În cadrul primei etape – în care se înscriu a patra, a cincea și a șaptea întrebare preliminară adresată de instanța de trimitere –, deși statele membre pot considera că în mod normal este obligația solicitantului să prezinte toate elementele necesare în susținerea cererii sale, revine totuși statului membru în cauză obligația de a coopera cu solicitantul în stadiul stabilirii elementelor relevante ale acestei cereri, conform articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată⁴¹.

46. În plus, autoritățile competente să examineze o cerere de protecție internațională trebuie, dacă este cazul, să ia în considerare și explicațiile furnizate în ceea ce privește absența elementelor de probă și credibilitatea generală a solicitantului. Pe de altă parte, în cadrul verificărilor efectuate de aceste autorități, în temeiul articolului 4 din Directiva 2011/95, în cazul în care anumite aspecte din declarațiile unui solicitant de azil nu sunt susținute de probe scrise sau de altă natură, aceste aspecte nu necesită o confirmare dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute cumulativ la articolul 4 alineatul (5) literele (a)-(e) din aceeași directivă⁴².

47. În ceea ce privește cererile de protecție internațională întemeiate pe temerea de persecuție pentru motive religioase, a căror examinare se dovedește adesea deosebit de complexă, va trebui să se țină seama, printre altele, pe lângă statutul individual și situația personală a solicitantului, de convingerile sale privind religia și de împrejurările dobândirii acestora, de modul în care înțelege și își trăiește credința (sau lipsa unei credințe), de raportul său cu aspectele doctrinare, ritualice sau prescriptive ale religiei de care declară că aparține sau de care intenționează să se îndepărteze, de faptul că are, dacă este cazul, un rol special în transmiterea credinței sale, de exemplu prin educație sau prozelitism, precum și de interacțiunile dintre factorii religioși și factorii identitari, etnici⁴³ sau de gen.

48. Dacă elementele pe care tocmai le-am arătat permit furnizarea unor indicații cu privire la ceea ce înseamnă religia pentru solicitantul de protecție internațională și o înțelegere mai bună a modului în care acesta ar fi afectat de restricțiile privind exercitarea libertății sale de religie în țara sa de origine, trebuie subliniat că, în cadrul examinării cererilor întemeiate pe o temere de persecuție pentru motive religioase, problema de a cunoaște ceea ce acoperă noțiunea „religie” *pentru agenții (potențiali) de persecuție* are o importanță fundamentală. Răspunsul la o astfel de întrebare permite determinarea atitudinii la care ne putem aștepta de la astfel de agenți față de credințele și de identitatea religioasă a solicitantului, precum și în privința comportamentelor (sau a omisiunilor⁴⁴) care constituie manifestarea exterioară a acesteia⁴⁵.

40 A se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 41), și prin analogie Hotărârea din 26 februarie 2015, Shepherd (C-472/13, EU:C:2015:117, punctul 26), și Hotărârea din 9 februarie 2017, M (C-560/14, EU:C:2017:101, punctul 36). Curtea a precizat de altfel că autoritățile competente au obligația de a-și adapta modalitățile de apreciere a declarațiilor și a elementelor de probă scrise sau de altă natură în funcție de caracteristicile proprii fiecărei categorii de cereri de protecție internațională, cu respectarea drepturilor garantate de cartă: a se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 36), și Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 54).

41 A se vedea în acest sens Hotărârea din 22 noiembrie 2012, M. (C-277/11, EU:C:2012:744, punctele 64 și 65), și Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 56).

42 A se vedea Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 58).

43 Astfel cum subliniază UNHCR în *Guidelines on: Religion-based Refugee Claims*, autoritățile care examinează o cerere de protecție internațională întemeiată pe motive religioase trebuie să acorde o atenție deosebită interconexiunilor dintre factorii religioși și etnici (a se vedea punctul 27, litera d).

44 În caz de convertire, nu este suficient să se țină seama de modul în care un credincios al religiei la care s-a convertit solicitantul este perceput în țara de origine a acestuia, ci trebuie să se ia în considerare și modul în care este percepută o persoană care abandonează religia oficială a acestei țări pentru a îmbrășa o altă religie.

45 A se vedea în acest sens T.-J. Gunn, *op. cit.*, p. 13 și 14.

49. În cazul domnului Fathi, originea sa kurdă, faptul că s-a convertit la creștinism și modalitățile acestei convertiri, participarea sa la emisiunea unui canal creștin interzis în țara sa de origine, arestarea sa și interogatoriul său de către autoritățile din această țară, precum și declarațiile sale cu privire la convertirea sa cu ocazia detenției sale sunt tot atâtea elemente pe care DAB era obligată să le ia în considerare în această primă etapă a evaluării, împreună cu faptele pertinente privind țara de origine a solicitantului, în conformitate cu articolul 4 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2011/95.

50. Pe baza considerațiilor de mai sus, propunem să se răspundă la a patra, la a cincea și la a șaptea întrebare preliminară, considerate împreună, că articolul 10 alineatul (1) litera (b) și alineatul (2) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că un solicitant de protecție internațională care invocă în susținerea cererii sale un risc de persecuție pentru motive legate de religie nu trebuie, pentru a-și susține afirmațiile cu privire la credințele sale religioase, să prezinte declarații sau documente privind toate elementele noțiunii „religie”, astfel cum este definită la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95. În special, un astfel de solicitant nu trebuie neapărat să facă dovada, sub sancțiunea respingerii cererii sale, a îndeplinirii, în sfera publică, a unor acte legate de credințele menționate sau impuse de acestea sau a abținerii de la îndeplinirea unor acte incompatibile cu aceste credințe și nici să demonstreze, cu mijloace de probă scrise, realitatea afirmațiilor sale în această privință.

D. Cu privire la a șasea întrebare preliminară

51. Prin intermediul celei de a șasea întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă și, dacă este cazul, în ce circumstanțe limitările cu privire la libertatea de religie prevăzute în statul de origine al solicitantului, precum interzicerea prozelitismului sau interzicerea unor acte contrare religiei oficiale a acestui stat, care sunt justificate de obiectivul de a proteja ordinea publică în această țară, pot constitui acte de persecuție în temeiul articolului 9 alineatele (1) și (2) din Directiva 2011/95 interpretat în lumina articolului 10 din cartă. Instanța de trimitere ridică de asemenea problema dacă simpla existență a unor astfel de interdicții, chiar dacă acestea nu vizează o religie în special, este suficientă pentru a determina o persecuție, în cazul în care încălcarea acestora este pedepsită cu pedeapsa capitală.

52. Articolul 9 din Directiva 2011/95 definește elementele care permit să se considere că există un act de persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva. Potrivit alineatului (1) litera (a) al articolului 9 din directiva menționată, un astfel de act trebuie „să fie suficient de grav prin natura sau prin caracterul său repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, în special a drepturilor de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 [paragraful 2] din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”⁴⁶. În conformitate cu alineatul (2) literele (b) și (c) al aceluiași articol 9, actele de persecuție, în sensul alineatului (1), pot lua, printre altele, forma unor „măsuri legale, administrative, polițienești și/sau judiciare care sunt discriminatorii în sine sau sunt puse în aplicare în mod discriminatoriu” și a unor „urmărir[i] penal[e] sau sancțiuni[...] care sunt disproporționate sau discriminatorii”.

53. Dreptul la libertatea de religie consacrat la articolul 10 alineatul (1) din cartă⁴⁷ corespunde dreptului garantat la articolul 9 din CEDO⁴⁸.

⁴⁶ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).

⁴⁷ Articolul 10 din cartă, intitulat „[l]ibertatea de gândire, de conștiință și de religie”, prevede la alineatul (1) că „[o]rice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, învățământului, practicilor și îndeplinirii riturilor”.

⁴⁸ A se vedea Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 56).

54. Astfel cum a enunțat Curtea la punctul 57 din Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518), libertatea de religie reprezintă unul dintre fundamentele unei societăți democratice și constituie un drept fundamental al omului. O atingere adusă libertății de religie poate avea o asemenea gravitate încât poate fi asimilată cazurilor prevăzute la articolul 15 paragraful 2 din CEDO la care face trimitere, în mod generic, articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2011/95 pentru a stabili care sunt actele care trebuie considerate în special ca fiind o persecuție.

55. Totuși, astfel cum a precizat Curtea la punctele 58 și 59 din aceeași hotărâre, aceasta nu are înțelesul că orice atingere adusă dreptului la libertatea de religie, garantat de articolul 10 alineatul (1) din cartă, constituie un act de persecuție care ar obliga autoritățile competente să acorde statutul de refugiat, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 2011/95, persoanei expuse la atingerea în discuție, o „încălcare gravă” a libertății respective care afectează semnificativ persoana vizată fiind necesară pentru ca actele în discuție să fie considerate persecuție. În plus, „o încălcare a dreptului la libertatea de religie poate constitui o persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din [Directiva 2011/95] atunci când solicitantul de azil, din cauza exercitării acestei libertăți în țara sa de origine, se expune unui risc real, în special de a fi urmărit penal sau de a fi supus unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante care să provină de la unul dintre agenții prevăzuți la articolul 6 din [această] directivă”⁴⁹.

56. Din principiile stabilite de Curte și reluate mai sus reiese că existența unei persecuții pentru motive religioase depinde, pe de o parte, de gravitatea atingerii aduse libertății de religie a solicitantului de azil – atingere care trebuie să constituie o încălcare a acestei libertăți – și, pe de altă parte, de gravitatea actelor la care se expune solicitantul ca urmare a exercitării libertății menționate în țara sa de origine, aceste două aspecte fiind autonome între ele⁵⁰.

57. Într-un asemenea context, faptul că restricțiile privind libertatea de religie impuse în țara de origine a solicitantului, precum și sancțiunile prevăzute pentru încălcarea interdicțiilor legate de astfel de restricții sunt justificate de cerința de a menține ordinea, siguranța, sănătatea sau morala publică în această țară nu permite să se excludă în mod automat existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, care trebuie diferențiată de urmărirea legitimă a unui astfel de obiectiv⁵¹.

58. Instanța de trimitere subliniază că restrângeri ale libertății de religie prin care se urmărește protejarea ordinii publice sau a siguranței publice sau chiar protejarea drepturilor și libertăților celorlalți sunt admise în legislațiile anumitor state membre, în conformitate cu articolul 52 alineatul (1) din cartă⁵². Aceasta ridică problema dacă, ținând seama de precizarea făcută de Curte la punctul 66 din Hotărârea din 7 noiembrie 2013, X și alții (C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720), în

49 Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518, punctul 67). Arătăm că definiția „persecuției” pe care Curtea o adoptă la punctul 67 diferă de cea, mai restrânsă, care reiese de la punctul 61 din aceeași hotărâre, în ceea ce privește nivelul necesar de gravitate a riscului la care este expus solicitantul de azil. În timp ce la punctul 67 menționat Curtea se referă la „un risc real, în special de a fi urmărit penal sau de a fi supus unor tratamente sau pedepse inumane ori degradante” (sublinierea noastră), punctul 61 exclude ca „actele [...] a căror gravitate nu este echivalentă cu cea a încălcării drepturilor fundamentale ale omului de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 paragraful 2 din CEDO” să poată fi considerate persecuție, în sensul articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2011/95 și al articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva. Subliniem în această privință că definiția reluată la punctul 67 pare să corespundă mai mult cu formularea articolului 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2011/95, care se referă *exclusiv în mod generic*, cum de altfel Curtea însăși recunoaște la punctul 57 din aceeași hotărâre, la actele a căror gravitate poate fi asimilată cazurilor prevăzute la articolul 15 paragraful 2 din CEDO.

50 Astfel, acte care reprezintă o încălcare gravă a libertății de religie pot constitui în sine acte de persecuție, în același fel precum restricții mai puțin importante privind această libertate, în cazul în care reprimarea lor atinge nivelul de gravitate necesar.

51 În ceea ce privește condițiile în care pot fi admise restricții privind libertatea de religie, a se vedea în special UN Human Rights Committee (HRC), *CCPR General Comment N° 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion)*, 30 July 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, disponibil la adresa: <http://www.refworld.org/docid/453883fb22.html>

52 Pentru o cercetare a legislațiilor statelor membre ale Consiliului Europei în această materie, a se vedea studiul din anul 2010, publicat de Consiliul Europei, *Blasfemy, insult and hatred: finding answers in a democratic society*, p. 18 și urm., accesibil pe <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-STD%282010%29047-e#page=19>

ceea ce privește noțiunea „orientare sexuală”⁵³, acțiunile care constituie infracțiuni potrivit dreptului intern al statelor membre se pot încadra în noțiunea „religie” în sensul dreptului Uniunii și dacă reprimarea unor asemenea acțiuni în țara de origine a solicitantului poate constitui o persecuție în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95.

59. Deși trebuie să se considere, prin analogie cu ceea ce a reținut Curtea la punctul 66 din Hotărârea din 7 noiembrie 2013, X și alții (C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720), că noțiunea „religie” în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 nu vizează, în principiu, acte considerate delict în conformitate cu legislația internă a statelor membre, în schimb, faptul că această legislație poate să prevadă restricții cu privire la exercitarea libertății de religie, interzicând anumite comportamente și pedepsind încălcarea acestor interdicții prin sancțiuni cu caracter penal, chiar printr-o pedeapsă cu închisoarea⁵⁴, nu permite să se tragă nicio concluzie definitivă în ceea ce privește noțiunea „acte de persecuție” în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95 și în special nu permite nicidecum să se excludă în mod automat din sfera acestei noțiuni reprimarea unor infracțiuni similare în țara de origine a solicitantului. Astfel, pe de o parte, comportamentele care pot fi interzise și atingerile aduse libertății de religie care rezultă din această interdicție pot varia în mod radical în funcție de definiția reținută în fiecare ordine juridică a noțiunilor care intră în determinarea elementelor constitutive ale infracțiunii⁵⁵, precum și, în ceea ce privește obiectivele urmărite prin asemenea interdicții, de concepte ca „ordine publică”, „siguranță publică” sau „morală”. Pe de altă parte, și în mod fundamental, nu se poate face abstracție, în orice caz, de gravitatea represiunii legate de comiterea unor asemenea infracțiuni și nici de caracterul eventual disproportionat și discriminatoriu al pedepselor prevăzute și aplicate în mod concret.

60. În ceea ce privește problema dacă simpla împrejurare că legislația statului de origine al solicitantului de azil incriminează și sancționează cu o pedeapsă privativă de libertate sau chiar cu pedeapsa capitală comportamentele legate de exercitarea libertății de religie – precum o convertire religioasă, manifestarea în public a credinței, participarea, în public sau în privat, la ceremonii religioase, educația sau prozelitismul religios – este suficientă în sine pentru a se reține existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, considerăm că răspunsul la o astfel de întrebare depinde în mod esențial de măsura în care asemenea sancțiuni sunt aplicate efectiv.

61. Astfel, în cauze care pun în discuție sancționarea acțiunilor legate de exercitarea libertății de religie, este esențial ca autoritățile însărcinate cu examinarea cererii de azil să dispună, pe lângă declarațiile solicitantului și documentele eventual prezentate de acesta, de informații actualizate cât mai complete posibil, provenite din surse fiabile, cu privire la modul în care sancțiunile prevăzute pentru asemenea acțiuni sunt aplicate în mod concret în țara de origine a solicitantului, pentru a stabili riscul la care acesta din urmă este expus, ținând seama de situația sa personală și de toate circumstanțele care îl privesc, de a fi supus unor astfel de sancțiuni⁵⁶.

62. Încheiem amintind că Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat recent de trei ori în cauze care puneau în discuție respingerea cererilor de azil formulate de resortisanți iranieni convertiți la creștinism. În Hotărârea din 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a concluzionat că „ar exista o încălcare a articolelor 2 și 3 din

⁵³ La punctul 66 menționat, Curtea precizează că, „potrivit articolului 10 alineatul (1) litera (d) din directivă, orientarea sexuală nu se poate înțelege ca incluzând acte considerate delict în conformitate cu legislația internă a statelor membre”.

⁵⁴ Precum guvernul maghiar, considerăm că această chestiune este pur speculativă și nu este relevantă pentru soluționarea litigiului principal.

⁵⁵ Astfel, pentru a relua trimiterea făcută de instanța de trimitere la legislația elenă referitoare la prozelitism asupra căreia s-a pronunțat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 25 mai 1993, Kokkinakis împotriva Greciei (CE:ECHR:1993:0525JUD001430788), există în mod evident o incidență diferită asupra exercitării libertății de religie, după cum „prozelitismul” obiect al interdicției este definit ca o „activitate” [care oferă] avantaje materiale sau sociale în vederea obținerii unor legături cu [o] biserică sau [care exercită] o presiune abuzivă asupra persoanelor aflate în situație de urgență sau de nevoie” (a se vedea punctul 48 din hotărârea menționată) sau ca orice manifestare publică a unei religii diferite de cea oficială a statului în cauză.

⁵⁶ Trimiteri la mai multe surse de informații recente privind exercitarea libertății de religie în Iran și tratamentul iranienilor convertiți la creștinism figurează în Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei (CE:ECHR:2016:0323JUD004361111).

[CEDO] dacă reclamantul ar fi trimis înapoi în Iran în lipsa unei aprecieri *ex nunc* de către autoritățile suedeze a consecințelor convertirii sale”⁵⁷. În schimb, în Hotărârea din 5 iulie 2016, T.M. și Y.A. împotriva Regatului Țărilor de Jos⁵⁸, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a respins cererea reclamantilor ca vădit nefondată, considerând că nu existau elemente care să permită repunerea în discuție a aprecierii autorităților neerlandeze potrivit căreia expunerea reclamantilor privind pretinsa lor convertire nu era credibilă. În sfârșit, în Hotărârea din 19 decembrie 2017, A. împotriva Elveției, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a exclus de asemenea o încălcare a articolelor 2 și 3 din CEDO, considerând adecvată aprecierea autorităților elvețiene potrivit căreia persoanele convertite care nu erau deja cunoscute de autoritățile iraniene, inclusiv pentru alte fapte decât convertirea lor, și care intenționau să practice credința în mod discret nu erau expuse unui risc de tratamente contrare acestor dispoziții⁵⁹. Pentru a reține astfel, Curtea menționată a făcut distincție între cauza cu care era sesizată și cea în care s-a pronunțat Hotărârea Curții din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518)⁶⁰.

63. Se impun două observații în ceea ce privește cauza în care s-a pronunțat ultima hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului menționată mai sus. În primul rând, reclamantul din această cauză (precum cel din cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei, CE:ECHR:2016:0323JUD004361111) s-a convertit după ce a părăsit Iran. Prin urmare, cererea sa de azil privea o nevoie de protecție internațională apărută „în afara țării de origine”, în conformitate cu articolul 5 din Directiva 2011/95. Or, astfel cum a subliniat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârea menționată, făcând trimitere la principiile directe privind cererile de azil întemeiate pe religie, atunci când solicitantul de azil se sprijină pe o convertire „în afara țării de origine”, tind să apară preocupări speciale în materie de credibilitate și va fi necesară o examinare riguroasă și aprofundată a împrejurărilor și a convertirii⁶¹. În plus, după cum a menționat de asemenea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în aceste tipuri de cauze, potențialii agenți de persecuție au tendința de a da mai puțină importanță convertirii în afara țării de origine, dat fiind caracterul adesea „oportunist” al acesteia⁶². În cauza principală, în schimb, convertirea domnului Fathi ar fi intervenit atunci când el era încă în Iran și, potrivit afirmațiilor sale, autoritățile iraniene aveau cunoștință de aceasta⁶³. Aceste două elemente trebuie luate în considerare în mod corespunzător pentru aprecierea consecințelor cu care s-ar confrunta acesta în cazul întoarcerii în țara sa de origine. În al doilea rând, se impune o precauție specială, în opinia noastră, atunci când, pentru aprecierea importanței riscului de a suporta efectiv acte de persecuție, autoritatea competentă ține seama de posibilitatea ca, odată întors în țara sa, solicitantul să poată opta pentru o „practică discretă a credinței sale”. În această privință, amintim că la punctul 79 din Hotărârea din 5 septembrie 2012, Y și Z (C-71/11 și C-99/11, EU:C:2012:518), Curtea a precizat că faptul că persoana interesată „ar putea evita riscul renunțând la anumite acte religioase nu prezintă, în principiu, relevanță”. Convingerea religioasă, identitatea sau modul de viață, care sunt tot atâtea elemente ale noțiunii „religie” în sensul

57 Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei (CE:ECHR:2016:0323JUD004361111, § 158).

58 CE:ECHR:2016:0705DEC000020916.

59 CE:ECHR:2017:1219JUD006034216.

60 *Ibidem*, punctele 44 și 45.

61 A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 19 decembrie 2017, A. împotriva Elveției (CE:ECHR:2017:1219JUD006034216).

62 Astfel, în Hotărârea din 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reluând „Guidelines on Religion-based Refugee Claims”, a precizat că activitățile „prin care se urmărește un interes”, și anume cele care au ca scop doar obținerea permisului de ședere în statul în care a fost introdusă cererea de azil, nu provoacă o temere întemeiată pe persecuție în țara de origine a solicitantului dacă natura oportunistă a acestor activități este evidentă pentru toți, inclusiv pentru autoritățile acestei țări (punctul 123). Acest argument figurează de asemenea în Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 19 decembrie 2017, A. împotriva Elveției (CE:ECHR:2017:1219JUD006034216, § 43).

63 Cu privire la acest aspect, arătăm că ordonanța de trimitere se contrazice. Astfel, pe de o parte, în expunerea faptelor se arată că domnul Fathi a afirmat că, în momentul arestării sale, a fost obligat să recunoască faptul că se convertise la creștinism, ceea ce permite să se considere că autoritățile iraniene erau la curent cu orientările sale religioase. Pe de altă parte, în expunerea motivelor care au determinat-o să adreseze a șaptea întrebare preliminară, instanța de trimitere arată că domnul Fathi ar fi afirmat că autoritățile iraniene nu dispuneau de nicio dovadă și nici de vreo informație privind convertirea sa și credința sa creștină.

articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva și, în consecință, al articolului 10 din Directiva 2011/95, trebuie considerate ca fiind atât de fundamentale pentru identitate umană încât o persoană nu poate fi obligată să le ascundă, să le modifice sau să renunțe la acestea pentru a scăpa de persecuție⁶⁴.

64. Pe baza tuturor considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la a șasea întrebare preliminară în sensul că existența unei persecuții, în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, întemeiate pe motive religioase depinde, pe de o parte, de gravitatea atingerii aduse libertății de religie a solicitantului de azil și, pe de altă parte, de gravitatea actelor la care se expune acest solicitant ca urmare a exercitării libertății menționate în țara sa de origine. Faptul că restricțiile privind libertatea de religie impuse în țara de origine a solicitantului, precum și sancțiunile prevăzute pentru încălcarea interdicțiilor legate de astfel de restricții sunt justificate de cerința de a menține ordinea, siguranța, sănătatea sau morala publică în această țară nu permite să se excludă în mod automat existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95. Împrejurarea că legislația din țara de origine a solicitantului de azil pedepsește comportamente legate de exercitarea libertății de religie, precum o convertire religioasă sau prozelitismul religios, prin sancțiuni care sunt disproporționate sau discriminatorii sau chiar cu pedeapsa capitală este suficientă pentru a se reține existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, dacă se dovedește că aceste sancțiuni sunt aplicate efectiv și că solicitantul este expus unui risc real ca ele să îi fie aplicate în cazul întoarcerii în această țară.

III. Concluzie

65. Pe baza tuturor considerațiilor precedente, propunem să se răspundă la întrebările preliminare adresate de Administrativen sad Sofia-Grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria) după cum urmează:

- „1) Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid trebuie interpretat în sensul că un stat membru care examinează pe fond o cerere de protecție internațională cu care este sesizat nu este obligat să adopte în prealabil o decizie oficială prin care își recunoaște responsabilitatea, în temeiul Regulamentului nr. 604/2013, pentru efectuarea unei astfel de examinări. Acest stat membru trebuie însă, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din acest regulament, să informeze solicitantul, în conformitate cu modalitățile prevăzute la alineatul (2) al acestui articol, cu privire la faptul că cererea sa va fi examinată de autoritățile competente ale statului membru menționat, precum și la motivele care l-au determinat să rețină responsabilitatea sa în temeiul acestui regulament.
- 2) Într-o situație precum cea din litigiul principal, în care statul membru care a examinat o cerere de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (b) din Regulamentul nr. 604/2013, cu care a fost sesizat, nu a adoptat o decizie explicită privind responsabilitatea sa, în temeiul acestui regulament, pentru a se pronunța asupra cererii menționate și din care rezultă că acest stat membru nu a aplicat clauza discreționară prevăzută la articolul 17 alineatul (1) din același regulament, nu revine instanței naționale sesizate cu o acțiune împotriva deciziei de respingere a cererii menționate sarcina de a verifica din oficiu dacă regulamentul menționat se aplică solicitantului.

⁶⁴ A se vedea în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 23 martie 2016, F.G. împotriva Suediei (CE:ECHR:2016:0323JUD004361111, § punctul 52).

- 3) Articolul 10 alineatul (1) litera (b) și alineatul (2) din Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate trebuie interpretat în sensul că un solicitant de protecție internațională care invocă în susținerea cererii sale un risc de persecuție pentru motive legate de religie nu trebuie, pentru a-și susține afirmațiile cu privire la credințele sale religioase, să prezinte declarații sau documente privind toate elementele noțiunii «religie», astfel cum este definită la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95. În special, un astfel de solicitant nu trebuie neapărat să facă dovada, sub sancțiunea respingerii cererii sale, a îndeplinirii, în sfera publică, a unor acte legate de credințele menționate sau impuse de acestea sau a abținerii de la îndeplinirea unor acte incompatibile cu aceste credințe și nici să demonstreze, cu mijloace de probă scrise, realitatea afirmațiilor sale în această privință.
- 4) Existența unei persecuții, în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, întemeiate pe motive religioase depinde, pe de o parte, de gravitatea atingerii aduse libertății de religie a solicitantului de azil și, pe de altă parte, de gravitatea actelor la care se expune acest solicitant ca urmare a exercitării libertății menționate în țara sa de origine. Faptul că restricțiile privind libertatea de religie impuse în țara de origine a solicitantului, precum și sancțiunile prevăzute pentru încălcarea interdicțiilor legate de astfel de restricții sunt justificate de cerința de a menține ordinea, siguranța, sănătatea sau morala publică în această țară nu permite să se excludă în mod automat existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95. Împrejurarea că legislația din țara de origine a solicitantului de azil pedepsește comportamente legate de exercitarea libertății de religie, precum o convertire religioasă sau prozelitismul religios, prin sancțiuni care sunt disproporționate sau discriminatorii sau chiar cu pedeapsa capitală este suficientă pentru a se reține existența unei persecuții în sensul articolului 9 din Directiva 2011/95, dacă se dovedește că aceste sancțiuni sunt aplicate efectiv și că solicitantul este expus unui risc real ca ele să îi fie aplicate în cazul întoarcerii în această țară.”